Науменко У. В.

Інститут іноземних мов

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

КАТЕГОРІЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОСТІ В ТЕКСТАХ НАУКОВИХ БЛОГІВ

Статтю присвячено вираженню категорії мультимодальності в текстах наукових блогів. Як матеріал дослідження обрано тексти 6 блогів загальнонаукового спрямування, написаних англійською мовою. Корпус проаналізованого матеріалу становить 974 тексти з мультимодальними елементами. Схарактеризовано лінгвістичне визначення категорії мультимодальності. Виокремлено структурні елементи статті наукового блогу. Досліджено способи вираження мультимодальності у текстах наукових блогів, написаних англійською мовою. Визначено функції мультимодальних текстів у наукових блогах (згідно з моделлю Р. Якобсона). Мультимодальні елементи текстів, обраних для аналізу наукових блогів, реалізують усі функції згідно з цією моделлю, окрім поетичної. Невербальні та паравербальні засоби комунікації доповнюють вербальні, таким чином виконують функцію дублювання вербальних елементів та підсилюють значення, передані вербальними засобами. З'ясовано, що категорія мультимодальності у текстах наукових блогів має вираження у межах 2–3 модусів, відрізняється лише блог 'Patter', де вона реалізується від 3-х модусів. Для текстів наукових блогів характерна повна чи часткова мультимодальність залежно від статті. Найпродуктивнішими елементами мультимодальних текстів наукових блогів є використання різних шрифтів і кольорів (31%), непіктографічних та нефотографічних елементів (24%) та фотографічних елементів (19%). Менш продуктивним є використання інфографіки, насамперед схем та мап думок (16%), а традиційні діаграми (кругові, лінійні, гістограми) є маловживаними. Автори публікацій рідко використовують іноземні слова, тому у текстах блогів мало діакритичних знаків, здебільшого наявні ті, які позначають власні імена. Непроодуктивним є використання емотиконів не лише у текстах статей, а й у коментарях читачів. Малопродуктивним є додавання відео- і аудіоматеріалів до тексту статей, окрім 'The Thesis Whisperer' та 'Patter'.

Ключові слова: науковий блог, модус, мультимодальність, англійська мова, науковий дискурс, текст.

Постановка проблеми. Поширена думка, що мультимодальність є характерною рисою масмедійного дискурсу. Проте сьогодні немає дискурсу, який тою чи іншою мірою не був би мультимодальним. Тим паче, що більшість дискурсів представлених в мережі Інтернет. Науковий дискурс не став винятком. Традиційними формами наукового дискурсу є статті, монографії, підручники тощо. В останні роки науковий блогінг набуває поширення. Це зумовлене насамперед можливістю швидкої публікації, без проходження експертного рецензування. Науковий (академічний) блог є видом міжкультурного спілкування дослідників, де вони мають можливість налагоджувати контакти та публікувати результати власних наукових досліджень. Мультимодальність є тим інструментом, котрий, власне, і сприяє ефективному міжкультурному спілкуванню. За автором-укладачем виділяють особистий / авторський / персональ-

ний науковий блог та блог наукової спільноти (організації, групи), а за тематичною спрямованістю – загальнонаукові, де обговорюються вимоги до написання наукових досліджень, зазначаючи їх структуру, етапи, методи, рекомендації щодо публікації тощо, та вузькопрофільні, які висвітлюють проблеми однієї із галузей знань.

Актуальність цієї розвідки зумовлена зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до мультимодальних засобів комунікації та їх використанням у різних дискурсах. Її новизна визначається вибором наукових блогів як фактичного матеріалу дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжному мовознавстві проблема мультимодальності розглядається трьома науковими школами: австралійською (М. Халлідей, П. Тібольт, Р. Ходж, З. Норріс), американською (Л. Лемке, А. Шефлен) та європейською (Г. Кресс,

Л. Мондала, Т. ван Луівен). Серед українських дослідників, які вивчають цю проблематику, варто зазначити праці: Н. Град [3], М. Івасишин [5], Л. Макарук [6–7]. Варто також зазначити, що категорія мультимодальності є міждисциплінарною, тому вивчається дослідниками різних галузей наукового пізнання. Водночас питання блогу у своїх розвідках висвітлювали такі науковці, як Т. Бобошко [1], О. Землякова [4], О. Матковська [8].

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати реалізацію категорії мультимодальності в науковому дискурсі на прикладі наукового блогу. Відповідно до поставленої мети визначаються **завдання** дослідження, а саме:

- схарактеризувати лінгвістичне визначення категорії мультимодальності;
- виокремити структурні елементи статті наукового блогу;
- дослідити способи вираження мультимодальності у текстах наукових блогів, написаних англійською мовою;
- визначити функції мультимодальних текстів наукових блогів (згідно з моделлю Р. Якобсона).

Матеріали та методи дослідження. Як матеріал дослідження обрано тексти 6 блогів загальнонаукового спрямування, написаних англійською мовою. Корпус проаналізованого матеріалу становить 974 тексти з мультимодальними елементами. **Об’єктом** дослідження є засоби вираження мультимодальності у текстах наукових блогів. Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та фактичним матеріалом. У публікації використано власне лінгвістичні та загальнонаукові методи дослідження. Методи індукції та дедукції використано для обґрунтування теоретичної бази дослідження, аналіз та синтез для виділення поняттєвих категорій. Метод суцільної вибірки, метод компонентного аналізу, описовий метод та метод графічної композиції для лінгвістичного аналізу текстів наукових блогів.

Хронологічні рамки дослідження: 01.01.2017–02.07.2021

Виклад основного матеріалу. Науковий дискурс, зокрема англомовний науковий дискурс (за визначенням М. Томахів), має ряд функціональних особливостей, а саме:

- соціальну зумовленість [10, с. 156];
- інтертекстуальність;
- раціональність;
- зв’язність;
- використання англійської мови як засобу міжкультурної комунікації серед науковців;
- діалогізацію [там само];
- плюризацію [там само].

Ці ж риси притаманні і науковому блогу. У науковому блозі відсутня чітка структура тексту, на відміну від статті чи дисертації, це своєю чергою заохочує більше коло науковців до публікації. Тобто науковий блог – це перехресний жанр наукового і художнього стилів, тобто його можна віднести до науково-популярного стилю. Вважається, що науковий текст має стандартні структурні елементи: постановча, дослідницька та заключна частини [9, с. 9]. Англомовному науковому дискурсу притаманні певні мовні особливості: використання пасивних конструкцій, розгалуження «термінологічного та номенклатурного апарату, стандартизованої загальнонаукової метамови» [10, с. 156]. Однак сьогодні він є досить динамічним, це яскраво видно на прикладі наукових блогів. У блогах тексти є персоналізованими, що зумовило менше використання пасивних конструкцій, автори публікацій послуговуються риторичними запитаннями, зокрема у заголовках. Статті наукових блогів, як і блогів іншої тематичної спрямованості, складаються з: дати публікації; назви посту, основної частини, зворотного зв’язку та можливості поширення у соціальних мережах [1, с. 40]. Основна частина наукового блогу містить текст з мультимодальними елементами, зокрема з гіперпосиланнями. Зворотній зв’язок з читачем надає можливість зареєстрованому користувачеві залишити свій коментар, що «в деяких випадках відображає досить жваву дискусію щодо того чи іншого наукового результату або припущення» [там само, с. 39].

Ступінь вираження мультимодальності є жанрово (дискурсивно) зумовленим. Тексти наукового дискурсу, зокрема власне наукового та науково-публіцистичного стилів, зазвичай не відрізняються високим ступенем вираження мультимодальності. Однак оскільки практично кожний текст є мультимодальним, то не стали винятком і наукові тексти. Вважаємо, що власне науковий блог вирізняється високим ступенем мультимодальності серед інших жанрів наукового стилю.

Українські мовознавці для ідентичного поняття використовують термін «полікодовість». Однак у зв’язку із процесами глобалізації у науковий обіг українських дослідників увійшов і термін «мультимодальність». В результаті сьогодні паралельно існують два терміни. Проте, на думку деяких дослідників, ці поняття дещо відрізняються. Л. Макарук вважає, що «мультимодальність передбачає активізацію декількох модальностей, а для полікодовості характерна одна (зорова)

модальність» [6, с. 94]. Ключовим поняттям мультимодальності є модус – «засіб передачі інформації, під яким розуміють текст, звук, відеоряд тощо, характерною та ключовою ознакою якого є можливість уміщувати й передавати значення» [7, с. 17]. Тобто текст, що вміщує у собі декілька модусів (семіотичних систем), є мультимодальним. Мультимодальність розглядається як один із способів організації семіотичної системи з метою утворення смислів і передачі інформації [12, с. 6]. Мультимодальні засоби комунікації включають як вербальний, так і невербальний та паравербальний складники. Мультимодальний текст характеризується когезією (зв'язністю) та когерентністю (цілісністю) [5, с. 47]. Традиційно мультимодальні засоби передачі письмової (друкованої) інформації включають: невербальні елементи (членування тексту на сегменти; графічні ефекти; різні шрифти і кольори); паравербальні елементи (непиктографічні та нефотографічні компоненти (знаки пунктуації, діакритичні, типографічні знаки, математичні символи тощо); іконічні елементи (емблеми, емотикони, карикатури, картинки, карти, комікси, логотипи, малюнки, піктограми); інфографіку тощо. За рівнями розрізняють повну та часткову мультимодальність [там само, с. 33]. Повна передбачає пов'язаність вербальних елементів з невербальними та паравербальними, а за частковою – «вербальна частина є відносно автономною незалежною від зображення, а між словесними та графічними компонентами існують семантичні зв'язки» [там само]. З розвитком інформаційних технологій та трансформації комунікації в мережу Інтернет у друкованому тексті з'явилися нові модуси, зокрема цифрові (відео, аудіо та ін.). Сьогодні наявний симбіоз звичних модальностей з цифровими засобами передачі інформації.

В останні десятиліття наукові тексти зазнали змін насамперед через їх невербальні і паравербальні елементи. Використання знаків різних семіотичних систем у комунікації науковців підтверджує, що науковий дискурс має мультимодальний характер та поєднує у собі декілька модусів.

Потреба науковців постійно підвищувати свій професійний рівень, освоювати нові навички, спонукала їх до пошуку нових форм спілкування, одним з яких і став блог. А англійська мова стала 'lingua franca', засобом комунікації у науковому дискурсі. Подібна тенденція спостерігається і у науковій блогосфері. Попри національну приналежність, науковці здебільшого спілкуються англійською мовою у мережі Інтернет. Власне, завдяки англійській мові мультимодальні наукові

тексти стають транскультурно орієнтованими за їхньою соціокультурною спрямованістю [5, с. 42].

Розмір шрифту та його колір виконують у текстах наукових блогів атрактивну та змістовидільну функції. Найпродуктивнішими кольорами шрифтів, окрім чорного / сірого, є синій / голубий та червоний / оранжевий. Червоний / оранжевий колір використовується для виділення важливих, на думку автора публікації, слів. Застосування різних шрифтів і кольорів є найпродуктивнішим серед невербальних мультимодальних засобів комунікації (31%). У статтях англійських наукових блогів заголовки виступає як гіперпосилання і під час наведення курсору може змінювати колір шрифту. Підкреслення у текстах статей здебільшого є гіперпосиланнями. Проаналізувавши корпус текстів виокремлених для вивчення блогів, встановлено, що повна капіталізація заголовків статей, тобто застосування великих літер, яка також передбачає використання напівжирного шрифту, притаманна лише 'The Thesis Whisperer' та 'Writing for Research'. Інколи трапляється капіталізація важливих на думку автора статті слів. Наприклад: 'I realised the other day, in the midst of a brutal surge of anxiety about my PhD, that I never fully commit... to... A-N-Y-T-H-I-N-G.... You MUST succeed, because if you don't, you're worthless.' Panic ensues' [16, 13.11.2019]. У першому реченні, окрім капіталізації, застосовується ще й дефікація, що передбачає реалізацію атрактивної та експресивної функцій. Автори публікацій в основному використовують вертикальне позиціонування тексту з його вирівнюванням по лівому краю.

Непиктографічні та нефотографічні елементи (24%), зокрема знаки пунктуації, використовуються узуально. Знак @, лігатура 'at' (побутова назва равлик) є продуктивним для гіперпосилань на сторінку науковця в певній соцмережі. Хештег застосовується для структуризації інформації, зокрема виокремлення тексту в абзаци. Продуктивним є застосування прямої вертикальної лінії для виділення цитувань. Наприклад:

"... Kickstarter is now seven years old — the sense I get from looking at Kickstarters now is that there's a greater expectation on the audience's part for slicker and better produced video pitches and Kickstarter presentations in general than there was in 2012. On the other hand, the conditions of my Kickstarter, in which I was pitching as a known authority on a subject to an audience already familiar with my work, are not the conditions under which a lot of Kickstarters operate, so your blog's point, that you don't need to go fancy with the pitch if you have authority and a clear idea, is probably still correct."

Окрім традиційного вживання трьох крапок для позначення незакінченості висловлювання, вони виконують функцію протиставлення: 'Well, you can... but it isn't a great idea and usually ends in tears' [15, 23.03.2021]; 'You can't search the notes in multiple Scrivener files at once... but hey, good enough, right?' [16, 7.04.2021]. Квадратні та круглі дужки виконують уточнювальну функцію: 'Unfortunately, I often find that people write their grant applications for a completely amorphous audience like 'the government' or 'the Department of [Whoever is Funding the Grant]' [15, 11.05.2021]; '[But] these are in truth central to the [academic] incentive system and an underlying sense of distributive justice, that do much to energize the advancement of knowledge' [17, 18.03.2017]. Інколи одиничні лапки використовуються для виділення важливих слів (функція атракції), що притаманне більше соцмережам, ніж науковому стилю. Наприклад: 'Who 'I' am in the digital world had been a fraught question for me – because 'I' contain many selves'

←How to approach an inter-disciplinary thesis

Стрілки є поліфункціональними. У наступному прикладі стрілка червоного кольору виконує атрактивну функцію:

Department of Employment, Education, Training and Youth Affairs Australian Research Council

Large Research Grants Scheme - Progress Report

- Progress Reports **must** be submitted by 31 March of the second and subsequent grant years by the current holder of an ARC Large Research Grant to enable the relevant Discipline Panel to assess when satisfactory progress has been achieved.
- The report **must** be signed by the Department Head and Deputy Vice-Chancellor or his/her deputy.
- Please complete Section A and B.** All entries should be printed or typed.
- When completed, the signed ORIGINAL and ONE COPY of the report should be submitted, then the Grants Administration Office of your Institution, to:

Director, Programme Management Group
Research Branch (Location Code 441)
Department of Employment, Education, Training and Youth Affairs
GPO Box 9880
CANBERRA ACT 2601

Section A - Identification

Report Type (Please indicate)

Progress 1	Progress 2
A59924008	
120207	
514	

[thes, 05.06.2018]

Обов'язковим є наявність хоча б одного фотографічного елемента (19%), зокрема з соцмереж, у статтях наукових блогів. Непродуктивним є використання емотиконів не лише у текстах статей, а й у коментарях читачів (виявлено лише одиничні випадки використання). Після кожної публікації у Writing for Research зображено піктограму «аплодисменти». Попри наукову спрямованість текстів публікацій, у них наявне використання коміксів, запозичених з інших джерел, зокрема в 'The Research Whisperer'

[15, 7.04.2020]; 'If you want to deliver a TED or TEDx talk, start working on it now so that you are ready when the opportunity arises. (There are plenty of opportunities to deliver a TEDx talk – this website lists several events every day!)' [11, 17.01.2021]. Найчастотнішими серед математичних знаків є цифри та знак відсотка. Малопродуктивним є використання діакритичних знаків, бо у текстах блогів мало іншомовних слів, насамперед тих, які позначають власні імена. Наприклад: 'Ngũgĩ wa Thiong'o', 'Kerem Nişancıoğlu' (0,4%) [15, 22.10.2019]. Емблеми та логотипи (2%) застосовують читачі для аватарів власних сторінок, котрі стають видимі за наявності коментарів до статті. Виявлено декілька випадків застосування цифрового та буквеного акроніму '2U': '2U and edX, major players in slightly different corners of the online learning market, announced Tuesday that they would join forces' [12, 30.06.2021]. Стрілки – продуктивні як засіб для переходу на попередню чи наступну сторінку, реалізуючи референтивну функцію. Наприклад:

Book review: two new guides to academic life →

та 'Writing for Research'. Як видно з наступного прикладу, самі комікси є мультимодальними:

[15, 16.07.2019]

Так зване «креативне» використання тексту – презентування вербальних елементів у вигляді зображень – є продуктивним лише в 'Patter' (0,6%). Наприклад:

[14, 22.03.2021]

Інфографіка (графіки, діаграми, схеми) продуктивна у науковому дискурсі для структурування статистичних даних. Однак найпродуктивнішими є схеми та мапи думок (16%), а традиційні діаграми, тобто кругові, лінійні та гістограми (3%), є маловживаними. У текстах наукових блогів вона виконує компресивну та інформативну функції та дозволяє логічно структурувати об'ємні тексти.

Слід зазначити, що невербальні та паравербальні засоби комунікації доповнюють вербальні і таким чином виконують ще й функцію дублювання вербальних елементів та підсилюють значення, передані вербальними засобами [5, с. 126].

Малопродуктивним є додавання відео- і аудіоматеріалів до тексту статей (4%), окрім 'The Thesis Whisperer' та 'Patter'. Проаналізувавши тексти обраних блогів, ми встановили, що для них характерна повна чи часткова мультимодальність залежно від статті. Усі зазначені мультимодальні засоби комунікації виконують перш за все інформативну функцію, усі інші функції є контекстуально зумовленими.

Висновки і пропозиції. Отже, підтверджено, що засоби вираження мультимодальності є важливим структурним елементом текстів наукових блогів. Встановлено, що категорія мультимодальності у текстах наукових блогів має вираження у межах 2–3 модусів, але не в блозі 'Patter', де вона реалізується від 3-х модусів. Мультимодальні елементи текстів, обраних для аналізу наукових блогів, реалізують усі функції згідно з моделлю Р. Якобсона, окрім поетичної. Найпродуктивнішими елементами мультимодальних текстів наукових блогів є використання різних шрифтів і кольорів, непіктографічних та нефотографічних елементів та фотографічних елементів. Менш продуктивним є використання інфографіки, насамперед схем та мап думок.

Перспективним вбачаємо дослідження вираження мультимодальності у наукових журналах (журналі) певної тематичної спрямованості, зокрема лінгвістичних, в рамках певного хронологічного зрізу.

Список літератури:

1. Бобошко Т. М. Блог як форма наукового спілкування. *Лінгвістика XXI століття*. 2016. С. 38–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2016_2016_6 (дата звернення: 17.04.2021).
2. Голик С. В. Науковий дискурс: основні напрями дослідження. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород, 2016. С. 45–49.
3. Град Н. Сучасні мультимодальні студії: Модальна лінгвістика та мультимодальна стилістика. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 49–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_4_15 (дата звернення: 02.07.2021).
4. Землякова Олена Олександрівна Лінгвостилістичні характеристики жанру англомовного корпоративного блогу автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2010. 20 с.
5. Івасишин М. Р. Мультимодальність англомовного коміксу: лінгвальний і екстралінгвальний виміри : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2019. 404 с.
6. Макарук Л. Л. Універсальність мультимодальної лінгвістики. *Сучасні тенденції фонетичних досліджень : збірник матеріалів IV Круглого столу з міжнародною участю (23 квітня 2020 р.)*. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. С. 16–19.
7. Макарук Лариса Леонідівна. Мультимодальність сучасного англомовного масмедійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 635 с.
8. Матковська О. Перспективи лінгвістичних досліджень блогів Людина. Комп'ютер. Комунікація : збірник наукових праць Національний університет «Львівська політехніка», Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій, Кафедра прикладної лінгвістики. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 128–131.
9. Сурмін Ю. наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. Посібник. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
10. Томахів М. В. Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. Вип. 5(2). С. 154–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2015_5%282%29_38 (дата звернення: 02.07.2021).
11. Get a Life, PhD. URL: <http://getalifephd.blogspot.com/> (дата звернення: 02.07.2021).
12. Gradhacher. URL: <https://www.insidehighered.com/blogs/gradhacker> (дата звернення: 02.07.2021).
13. Jewitt C., Kress G. *Multimodal literacy*. N. Y.: Peter Lang, 2003. 196 p.
14. Patter. URL: <https://patthomson.net/> (дата звернення: 02.07.2021).
15. The Research Whisperer. URL: <https://researchwhisperer.org/> (дата звернення: 02.07.2021).
16. The Thesis Whisperer. URL: <https://thesiswhisperer.com/> (дата звернення: 02.07.2021).
17. Writing for Research. URL: <https://medium.com/@Write4Research> (дата звернення: 02.07.2021).

**Naumenko U. V. THE CATEGORY OF MULTIMODALITY
IN THE TEXTS OF SCIENTIFIC BLOGS**

The article focuses on the use of multimodality in the texts of scientific blogs. The research data are taken from the texts of 6 English scientific blogs. The corpus consists of 974 texts with multimodal elements. The linguistic definition of the category of multimodality is given in the article. The structural elements of the scientific blog article are highlighted. Ways of expressing multimodality in the texts of scientific blogs are studied. The functions of multimodal texts in scientific blogs are defined (according to R. Jakobson's model). Multimodal elements of scientific blogs perform all the functions according to this model, except the poetic one. Nonverbal and paraverbal means of communication complete verbal ones, they perform the function of duplicating verbal elements and enhance the meanings of verbal means. The analysis has found out that the category of multimodality in the texts of scientific blogs is realized within 2–3 modes, only 'Patter' blog differs, where its realization starts from 3 modes. The texts of scientific blogs are characterized by full or partial multimodality, depending on the article. The most productive elements of multimodal texts in scientific blogs are different fonts and their colours (31%), non-pictographic and non-photographic elements (24%) and photographic elements (19%). The use of infographics is less productive, especially the use of schemes and mind maps (16%), while traditional charts (pie charts, line charts, histograms) are seldom used. The authors rarely use loan words, so there are few diacritic signs in blog texts, mainly those that denote proper names. The use of emoticons is unproductive not only in the texts of articles, but also in readers' comments. Adding video and audio materials to the blog posts is not so productive, but the texts from 'The Thesis Whisperer' and 'Patter' are exceptions.

Key words: scientific discourse, mode, English, scientific blog, text.